

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/1 2025 s. 150-160, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TAHİR KARAUĞUZ'DAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR*

Arda KARADAVUT**

Geliş Tarihi: 25 Aralık 2024

Kabul Tarihi: 23 Ocak 2025

Öz

Zonguldak'ın ilk gazetecisi ve matbaacısı olarak bilinen Tahir Karauğuz, aynı zamanda Kuvayımillîye mensubu bir şair, yazar ve siyasetçidir. Basın yayın hayatı boyunca on bir gazete ve beş dergi çıkaran Karauğuz, Zonguldak'ta kurduğu Karaelmas Matbaası'nda kırk bir farklı kitap basmış; bu kitapların on dokuzunu ise kendi kaleme almış veya yayımlamıştır. Millî Mücadele yıllarında Zonguldak ve çevresinde aktif görev alan İstiklal madalyası sahibi Karauğuz, Cumhuriyet'in ilanından sonra silahı bırakarak kalemiyle vatanına hizmet etmeye devam etmiştir. Türkçü bir yazar olan Karauğuz, Dil Devrimi sürecindeki Türkçeleştirme faaliyetlerinde etkin rol oynamıştır. Zonguldak Halkevi aracılığıyla Zonguldak ve çevresinden pek çok sözcük derleyerek Türk Dil Kurumuna göndermiştir. Yine yazmış olduğu *Öz Türk Adları Kılavuzu*, *Ekler Kökler Üzerinde Deneçler*, *Dil Araştırmalarına Gereçler* adlı eserleri de onun Türk diline verdiği önemi göstermektedir. Bu çalışmada Karauğuz'un *Ekler Kökler Üzerinde Deneçler*, *Dil Araştırmalarına Gereçler* adlı eserindeki sözcükler incelenerek bu sözcüklerden *Derleme Sözlüğü*'nde olmayan veya Zonguldak yöresinde tanıklanmayanlar belirlenmiş ve böylece *Derleme Sözlüğü*'ne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derleme Sözlüğü, Dil Devrimi, Karaelmas, Tahir Karauğuz, Zonguldak.

CONTRIBUTIONS FROM TAHİR KARAUĞUZ TO THE DERLEME SOZLUGU

Abstract

Tahir Karauğuz, known as the first journalist and printer of Zonguldak, is also a Kuvayımillîye poet, writer and politician. Karauğuz, who published eleven newspapers and five magazines throughout his press life, also published forty-one different books in the Karaelmas Printing House he founded in Zonguldak; He wrote or published nineteen of these books himself. Karauğuz, the owner of the Independence Medal, who took an active role in Zonguldak and its surroundings during the War of Independence, laid down his weapon after the declaration of the Republic and continued to serve his country with his pen. Karauğuz, a Turkist writer, played an active role in the Turkishization activities during the Language Revolution. He compiled many words from Zonguldak and its surroundings through Zonguldak

* Bu makale 16-19 Kasım 2023 tarihlerinde Zonguldak'ta düzenlenen I. Uluslararası Karaelmas Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildirden genişletilerek oluşturulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi; Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ardakaradavutt@gmail.com

People's House and sent them to the Turkish Language Association. His works titled *Guide to Pure Turkish Names*, "*Öz Türk Adları Kılavuzu*" *Experiments on Suffixes and Roots*, and *Tools for Language Research* "*Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler*" also show the importance he gave to the Turkish language. In this study, the words in Karauguz's work titled *Experiments on Suffixes and Roots*, and *Tools for Language Research* "*Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler*" were examined and the words that were not in the *Derleme Sözlüğü* or not witnessed in the Zonguldak region were determined and thus it was aimed to contribute to the *Derleme Sözlüğü*.

Keywords: Derleme Sözlüğü, Karaelmas, Tahir Karauguz, Turkish Language Revolution, Zonguldak.

Giriş

Türkçe yayıldığı geniş coğrafya ve çeşitli dillerle girdiği etkileşim sonucu zaman içerisinde pek çok lehçeye ve ağıza ayrılmış bir dildir. Türk dilinin farklı lehçe ve ağızlara sahip olduğu eldeki veriler ışığında ilk Kâşgarlı Mahmud'un dikkatini çekmiştir. XI. yüzyılda Türk illerini gezen Kâşgarlı, *DLT*'de çeşitli Türk boylarının söz varlığına ait sözcükleri derlemiş ve kayıt altına almıştır. Bu bakımdan *DLT* Türkçenin ilk ağız sözlüğü sayılmaktadır. Cengiz'in istilasından sonra yazı dili olarak iki ana kola ayrılan Türk dilinin Batı'daki kolu olan Oğuz Türkçesi, özellikle Anadolu sahasında gelişim göstermiştir. Genel olarak literatürde Eski Anadolu Türkçesi veya Eski Oğuz Türkçesi adlarıyla anılan bu dönem metinlerinde Oğuz Türkçesine dayalı temel dilsel ortaklıklar olsa da fonetik, morfolojik ve leksik açıdan birtakım ağız farklılıklarının olduğu araştırmacılar tarafından dönem metinleri üzerinde yapılan çeşitli çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Eski Anadolu Türkçesini takiben İstanbul merkezli gelişen Osmanlı Türkçesi yazı dili Cumhuriyet'in ilanından sonra yerini Türkiye Türkçesine bırakmıştır.

Bugün ölçünlü dilin söz varlığında bulunmayan, unutulmuş veya kullanımı azalan sözcükleri Türkiye Türkçesinin ağızlarında bulmak mümkündür. Ağızların söz varlığında yaşayan sözcüklere Türkçenin art zamanlı çalışmalarında sıklıkla başvurulurken yine bu sözcükler kültürel kodları barındırması nedeniyle pek çok folklor araştırmasında da kullanılmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye Türkçesi ağızlarının sözlük çalışmaları 1932 yılında kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinde Hamit Zübeyr ve İshak Refet'in *Anadilden Derlemeler* adlı çalışmalarıyla büyük önem kazanır. Cemiyetin kuruluşundan sonra sözlük niteliğinde olan ve 1934 yılında yayımlanan ilk eser, *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi I-II*'dir. Ardından halk ağzından ve eski eserlerden derlenen *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* yayımlanmıştır. Bu dergi yazı dilinde bulunmayan ve sadece halk ağzında yaşayan 153.304 sözcükten oluşan bir ağız sözlüğüdür. Kurumun ağız çalışmalarının en hacimli ise 1932-1934 ve 1952-1959 yılları arasında halk ağzından toplanan ve altı yüz binden fazla fişe dayanan 12 ciltlik *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* adlı eserdir (Küçükballı, 2015, s. 312).

Sözlük, günümüzde Türk Dil Kurumunun genel ağ sayfasında *Derleme Sözlüğü* adıyla araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Ancak internet ortamında sunulan bu hizmette birtakım eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin araştırmacıların müstakil olarak yaptığı çalışmalar sözlükte yer almamaktadır. Toker (2011, s. 1232-1233), TDK tarafından yayımlanmayan çalışmalardaki

kelime hazinesinin de internet ortamına aktarılmasıyla sözlüğün daha kapsamlı ve faydalı olacağını belirtir.

Anadolu Ağızları üzerine yapılan çalışmalar sadece TDK'nin faaliyetleriyle sınırlı değildir. 1860'lı yıllardan itibaren pek çok Türkolog Anadolu ve Rumeli'nin ağızlarıyla ilgili müstakil araştırmalar yürütmüş ve bunları yayımlamıştır. Konuyla ilgili ilk çalışmalar arasında Maksimov, İ. Kunos, Kowalski gibi Türkologların yaptığı çalışmalar gösterilebilir. 1940 yılında Ahmet Caferoğlu'nun yaptığı kapsamlı çalışmalarla Türk araştırmacıların da çalışmaları ağızlar üzerine yönelir. Özellikle Leyla Karahan'ın *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı çalışması bu alanda yapılan rehber niteliğindeki çalışmalardan biridir. Günümüzde TDK tarafından yürütülen ve Karahan'ın yürütücüsü olduğu *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası* projesi farklı üniversitelerden akademisyenler ve araştırmacılar tarafından sürdürülmektedir.

Araştırmacıların yürüttükleri bireysel çalışmalar doğal olarak bu alanda en hacimli kaynak olan *Derleme Sözlüğü* ile karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda *Derleme Sözlüğü*'ne katkı mahiyetinde yeni bir çalışma türü ortaya çıkmıştır (Küçükballı ve Keskin, 2022, s. 382). Çeşitli yörelerden toplanan söz varlığı öğelerinin "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar" başlığıyla yayımlandığı pek çok çalışma mevcuttur. Küçükballı ve Keskin (2022), bu çalışmalardan 1994-2022 yılları arasında yapılanları künyesi ve içeriğiyle birlikte ele almıştır. Bir bibliyografya denemesi olan makalede çalışmalar alfabetik olarak verilmiş ve sonuna DS'ye katkısı olan yöreler Türkiye haritasında işaretlenmiş bir şekilde gösterilmiştir (s. 407). Literatürü toplu bir şekilde görmek açısından Küçükballı ve Keskin'in çalışması oldukça yararlıdır. *Derleme Sözlüğü*'ne katkı mahiyetindeki çalışmaların toplu bir şekilde verildiği bir diğer bibliyografya çalışması Songül Erdoğan'a (2022) aittir. Erdoğan, çalışmasını 1990-2021 yılları arasında sınırlandırmıştır. Böylelikle adı geçen isimlerin çalışmasına bakıldığında 1990-2022 yılları arasında *Derleme Sözlüğü*'ne katkı mahiyetinde yapılan çalışmaları görmek mümkün olmuştur. Literatür incelendiğinde söz konusu çalışmaların büyük çoğunluğunun yöre halkından derleme tekniğiyle elde edilen verilerin söz varlığı unsurlarına göre tasnif edilip incelenmesiyle meydana gelen çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu yöntem dışında yazılı metinler taranarak yapılan çalışmalar az da olsa mevcuttur. Elinizdeki çalışma bu kapsamda değerlendirilebilecek bir çalışmadır. Yine Küçükballı (2015) ve Bozok'un (2022) çalışmaları yazılı metinler üzerinden yapılan çalışmalara örnek gösterilebilir.

Cumhuriyet'in ilk ili olan Zonguldak, zamanla bünyesinden iki il daha çıkarmış Türkiye'nin en büyük fosil kaynaklı enerji havzasına sahip şehridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ülkenin çeşitli bölgelerinden göç alan Zonguldak, burada yerel halk ve göçmenlerin bir araya gelip kaynaşmasıyla kozmopolit bir yapıya bürünmüştür. Bugüne kadar Zonguldak ağızı üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmalardan en kapsamlı olanı *Bartın ve Yöresi Ağızları* çalışmasıyla Zeynep Korkmaz (1994) ve *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları* çalışmasıyla da M. Emin Eren'e (1997) aittir. Çalışmaların azlığı nedeniyle bu yazıda Zonguldak ağızından *Derleme Sözlüğü*'ne katkı yapmak amacıyla Zonguldak'ın ilk gazetecisi olarak bilinen yazar, şair ve fikir adamı Tahir Karauğuz'un sözcükleri ele alınacak ve değerlendirilecektir.

1. Tahir Karauğuz

Karauğuz, 1898 yılında Safranbolu’da “Karakullukçuoğulları” namıyla bilinen Saraç Mehmet Usta ile Şükriye Hanım’ın çocukları olarak dünyaya gelir. Annesini küçük yaşta kaybeden Karauğuz, ilk şiirini vefat eden annesi için yazar. İlkokulu ve ortaokulu Safranbolu’da tamamladıktan sonra lise öğrenimi için ailesi tarafından 1913 yılında Kastamonu’ya gönderilmiştir. Bu dönemde Anadolu’da bulunan az sayıdaki liselerin arasında seçkin bir yer edinen Kastamonu İdadisinin Kastamonu Mekteb-i Sultanisi olduğu dönemde okula kaydını yaptırır (3. Karakaya ve Daniş, 2024, s. 206).

Kastamonu Mekteb-i Sultanisinin öğretim kadrosu içinde Türk fikir hayatının önemli isimleri bulunmaktadır. Karauğuz, lise eğitimi için gittiği Kastamonu’da canlı bir fikrî ve edebî ortam bulmuştur. Edebî kültürünün gelişmesinde edebiyat öğretmeni İsmail Habib’in ciddi bir etkisi vardır (Çil, 2020, s. 15). Ateş ve Namal (2021, s. 9), İsmail Habib Sevük’ün her derste Ziya Gökalp’in bir şiirini okuyup millî duygularını yücelttiğini bu durumun Karauğuz’un Türkçülük ideolojisinin temellerinin atılmasına vesile olduğunu belirtir. Lisede dil bilgisini güçlendiren, sanat anlayışını geliştiren öğretmenleri onun gelecekte takip edeceği fikrî çizginin temellerini de atmışlardır. Türkçülük temasını işlediği şiirlerinde Ziya Gökalp’in etkisi altında kalmıştır. Gökalp’in etkisi sadece şiirle kalmamış, Karauğuz’un dilde yenileşmenin ateşli bir savunucusu olmasında da etkisi büyüktür. Karauğuz, ömür boyu dilde Türkçecilik akımına bağlı kalmıştır (Çil, 2020, s. 15-17).

On beş yaşında bir lise öğrencisiyken Mehmet Akif’e mektup yazıp kaleme aldığı şiirlerinden bazılarını gönderme cesareti bulur. Şiirleri ve yazıları gazetelerde yayımlanmaya başlar. *Bayrağımız* adlı şiirini henüz on beş yaşındayken *Koroğlu* gazetesinin özel sayısında yayımlar (3. Karakaya ve Daniş, 2024, s. 207).

Karauğuz, lise son sınıftayken 1916 yılında gönüllü olarak askere gitmiş, Birinci Dünya Savaşı’nda asteğmen rütbesiyle iki buçuk yıl askerlik yapmış, terhis olduktan sonra geri dönüp okulunu bitirmiştir. Mezun olduktan sonra günümüzde Bartın’a bağlı bir ilçe olan Ulus’ta Nahiye Müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Burada 67 köyde Kuvayimillîye’nin Müdafaa-i Hukuk-u Milliye cemiyetlerini kurarak Millî Mücadele’ye aktif destek vermeye başlayan Karauğuz, daha sonra memuriyetten istifa ederek Zonguldak’ta dayısının sahibi olduğu maden ocaklarının mesul müdürü olarak çalışmaya başlamış ve Zonguldak’ta Kuvayimillîye’nin askerî polis müdürlüğünü yapmıştır.

1961 yılına kadar Zonguldak’ta basın yayın faaliyetlerine devam eden İstiklal madalyası sahibi Tahir Karauğuz, 1961’den 1982’ye kadar İstanbul’da yaşamını sürdürmüş ve aynı yıl hayata gözlerini yummuştur.

1.1. Basın Yayın Hayatı

Tahir Karauğuz, Abdülhak Hamit’in *Sardanapal* adlı eserinde gördüğü “Akın” mahlasını kendine isim olarak seçmiş, babasından ayrı olarak Türkçülüğünün etkisiyle Oğuz’un kendi yorumuna uygun şekilde “Uğuz” imlasıyla ve yanına Zonguldak’ın sembolü olan kömürün rengi “Kara”yı ekleyerek “Karauğuz”u soyadı olarak belirlemiştir. O günden itibaren neredeyse bütün neşriyatını A. Karauğuz ya da Akın Karauğuz imlası ile yazmıştır (Çil, 2020, s. 16).

Zonguldak'ın ilk matbaasını kurup şehrin ilk gazetesi olan *Zonguldak*'ı yayımlamıştır. *Zonguldak* gazetesi 23 Mart 1923 tarihinde yayın hayatına başlar. Bazen günlük, bazen haftalık çıkan gazete otuz bir yıl boyunca basılmaya devam eder. Sosyal, ekonomik, siyasal konuların yanında edebî konulara da yer veren ve dönemin önemli edipleri tarafından desteklenen bir gazete olur (3. Karakaya ve Danış, 2024, s. 215).

Zonguldak gazetesi dışında Karauğuz, *Kömür*, *Safranbolu-Karabük*, *Amasra*, *Günün Sesi*, *Işıkveren* gazetelerini basın hayatına kazandırmıştır. Tahir Karauğuz gazetecilik dışında dergicilik faaliyetlerinde de bulunmuş ve *Karaelmas*, *Türk Kanadı* dergileri ile 1942 ve 1951 yılları arasında *Doğu Dergisi*'ni çıkarmıştır (Naldemir, 2018).

Özellikle *Doğu Dergisi*; Falih Rıfkı Atay, Behçet Kemal Çağlar, Aka Gündüz, Zeki Velidi Togan, Enver Behnan Şapolyo, Mehmet Emin Yurdakul, Nurullah Ataç, Orhan Seyfi Orhon, Abdulkadir İnan gibi önemli şair ve yazarlardan oluşan kadrosuyla ve Ceyhun Atıf Kansu, Ümit Yaşar Oğuzcan gibi genç kalemlere verdiği destekle bir dönem Türk edebiyatına yön vermiş önemli bir dergidir (Çil, 2020, s. 33).

Yukarıda zikredilen isimler dışında yeni yazar ve şairlerin eserlerinin yayımlanmasına destek olan Karauğuz, memleketin pek çok yerinden şiir ve hikâyelerin Zonguldak'a gönderilmesini sağlar. Edebiyat, siyaset, kültür tarihi konularına ağırlık veren *Doğu*, Türkçü çizgide neşredilen bir süreli yayındır (3. Karakaya ve Danış, 2024, s. 225).

Tahir Karauğuz, bir taraftan basın yayın faaliyetlerini yürütürken bir taraftan da çeşitli konularda kaleme aldığı kitaplarıyla Türk dili ve edebiyatına hizmet etmiş bir isimdir. Karauğuz, toplamda 19 kitabın yazarı, 21 kitabın ise yayımcısıdır (bk. Çil, 2020, s. 49-96). Dilde sadeleştirme hareketinin Zonguldak'taki öncülerinden olan yazarın *Öz Türk Adları Kılavuzu* ve *Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler* adlı eserleri Türk dili üzerine yaptığı önemli çalışmalarındandır.

Görsel 1: Karauğuz ve Arkadaşları Karaelmas Matbaası Önünde

1.2. Dil Devrimi ve Tahir Karauğuz

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte başlayan dil tartışmaları Yeni Lisan hareketiyle ivme kazanmış, Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk'ün öncülüğüyle Türk Dil Devrimi gerçekleşmiştir.

Tahir Karauğuz Dil Devrimi sürecinde Zonguldak'ta aktif rol oynayan ve görev yapan bir isimdir. Yazar, Zonguldak Halkevi'nin Dil ve Edebiyat Şubesi tarafından görevlendirilerek 1932 yılında Ankara'da düzenlenen Birinci Türk Dil Kurultayı'na katılmıştır. Kurultay dönüşünde oluşturduğu ekibiyle birlikte Zonguldak Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi adına yaptığı dil incelemelerinin sonucunda, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin 1933'te oluşturduğu 46.653 Türkçe kelimenin, 851 tanesini derleyerek bu alanda Türkiye'deki bütün Halkevleri içinde üçüncü sırayı almayı başarmıştır (Aldıbaş, 2016, s. 68).

Karauğuz'un çalışmaları sadece Zonguldak Halkevi'nde yürüttüğü çalışmalarla sınırlı kalmamıştır. O, müstakil olarak da dilde Türkçeleştirme faaliyetleri yürütmüştür. Bu yazının örneğini oluşturan *Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler* adlı çalışması 1936 yılında Zonguldak Karaelmas Basımevi tarafından yayımlanan bir eserdir. Kitapta Karauğuz, Zonguldak-Karabük-Bartın ağzlarından ve kendi türettiği sözcüklerden "kendine göre" -z ve -l ekleriyle bitenlerin listesini vermiş, yer yer sözcüklerin köklerine dair bazı çıkarımlarda bulunmuştur: *Yazımın ana konusu eklerdir. Ancak, kelimelerin eklerini sıyrırken, kökler üzerinde de durulacak olanlar bulunuyor. Bunun için eklentileri belirtirken köklere ilişkin sezi ve düşüncelerimi de aralara serpiştiriyorum* (Karauğuz, 1936, s. 6).

Yazarın neden sadece -z ve -l ekleriyle biten sözcükleri incelediğinin gerekçesini ise şu satırlarda görüyoruz: "...Ancak, bu iş epey uzun süreceğe benziyordu. Tek başıma bunu başarabileceğime umudum kesildi. Onun için, bu sonuçları bir sıra ve düzen gözetmeksizin rasgele dil araştırmaları gereçlerine katılmak üzere uzmanlarımızın önüne sermeği uygun buldum" (Karauğuz, 1936, s. 6).

Yukarıdaki satırlardan görüldüğü üzere Tahir Karauğuz, yaptığı çalışmanın filolojik ölçütler çerçevesinde yapılan akademik bir çalışma olduğunu iddia etmez. O, kendi yöresinden bildiği sözcükler üzerinden birtakım dillik çıkarımlarda bulunmuş ve bu çıkarımlar doğrultusunda yeni sözcük üretme *deneçleri* yapmıştır.

2. İnceleme

Yazının bu bölümünde Tahir Karauğuz'un 1936 yılında yayımladığı *Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler* adlı çalışmasında listelediği sözcükler incelenerek; *Derleme Sözlüğü*'nde olmayanlar, *Derleme Sözlüğü*'nde olup Zonguldak'a kayıtlı olmayanlar ve *Derleme Sözlüğü*'nde bulunup farklı anlamda olanlar şeklinde ayrı ayrı tasnif edilip tablolştırılmıştır. Her bir tabloda 20 örnek sözcük gösterilmiştir. Örnek verilen sözcüklerin yanında eserde tanıklandığı sayfa numarası verilmiştir.

Tablo 1: *Derleme Sözlüğü*'nde Bulunmayan Sözcükler

Sözcük	Anlamı
Çitgez	Şeytan (s. 8)
Ölenez	Tereddüt (s. 8)
Eğnez	Zayıflık (s. 9)
Gövez	Mağrur (s. 9)
Ülez	Bulaşık (s. 10)
İsiz	Rüya (s. 11)
Öpöz	Nefis (s. 12)
Üküz	Nehir (s. 12)
Dölçel	Doğurgan (s. 25)
Tinel	Manevi (s. 27)
İğçil	Hasta (s. 29)
Ükil	Fazla (s. 30)
Amul	Asude, halim (s. 38)
Bigiz	Çuvaldız (s. 10)
Yelez	Tesellüm (s. 10)
Terez	Şekil (s. 10)
Akız	Mevce (s. 16)
İmsel	Misal (s. 25)
Sürel	Daimi (s. 27)
Ölgül	Cenaze (s. 31)

Tablo 2: *Derleme Sözlüğü*'nde Bulunup Zonguldak'a Kayıtlı Olmayan Sözcükler

Sözcük	Anlamı
Bülezi (I, s. 818)	Kambur (s. 8)
Çetrez (II, s. 1152)	Dikenli bir ot (s. 8)
Ehlezi (III, s. 1753)	Hasta (s. 9)
Enezi (III, s. 1753)	Miskin (s. 9)
Engezi (III, s. 1753)	Emare (s. 9)
Gerezi (III, s. 2000)	Dilber (s. 9)
Ketezi (III, s. 2775)	Çember (s. 9)
Siyezi (V, s. 3653)	Miskin (s. 9)
İmizi (IV, s. 2537)	Cimri (s. 11)
Şillezi (V, s. 3779)	Harç (s. 10)
Yellüzi (VI, s. 4240)	Hafifmeşrep (s. 13)
Ülüzi (VI, s. 4067)	Güçsüz, zayıf (s. 13)
Angazi (I, s. 264)	Bir yapının bağlantı ögesi (s. 13)
Arazi (I, s. 301)	Saadet, mutluluk (s. 13)
Banazi (I, s. 516)	Ehil olmayan (s. 13)
Burnazi (I, s. 801)	Büyük burunlu (s. 13)
Kalazi (VI, s. 4532)	Matara (s. 14)
Minazi (IV, s. 3201)	Temel, esas (s. 15)
Bedeli (I, s. 461)	Merdiven (s. 24)
Çeteli (II, s. 1149)	Ham, mülteka (s. 24)

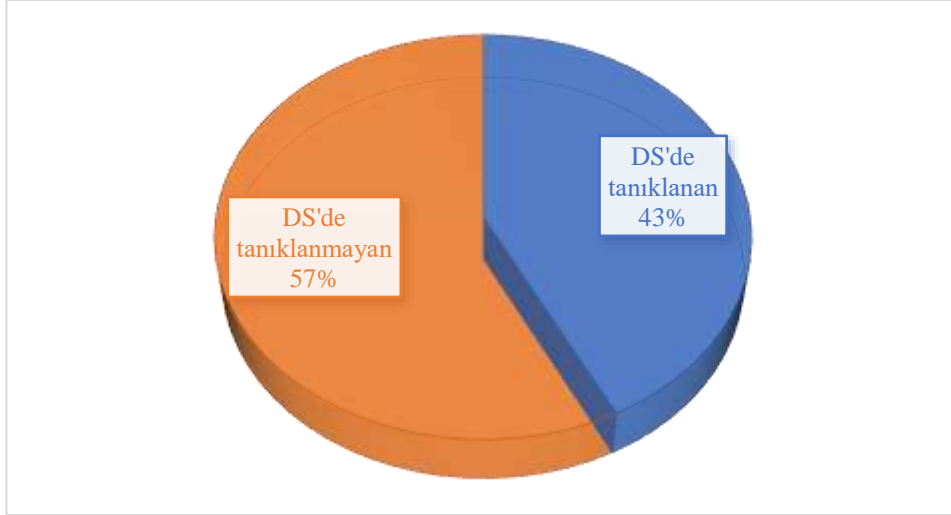
Tablo 3: *Derleme Sözlüğü*'nde Bulunup Farklı Anlamda Olanlar

Sözcük	DS'deki Anlamı	Eserdeki Anlamı
Anaz	Düşmanlık, garez, kin (I, s. 254)	Evvelâ (s. 13)
Dalbaz	Davlumbaz, ocak etekliği (II, s. 1340)	Müşkülpesend (s. 14)
Erez	Buğday ve arpa tarlalarında, ekinle karışık olarak yetişen, delice otu da denilen ve buğdayla beraber öğütülüp yenilirse baş dönmesi yapan bir çeşit ot. (III, s. 1753)	Cesur (s. 9)
Ölez	Çok zayıf, sıksa, cılız (V, s. 3333)	Fani, ölümlü (s. 10)
Irız	Eşya, öteberi (IV, s. 2488)	Cesur (s. 17)
Körküz	Köstebek, sıçan (IV, s. 2967)	Alamet, nişan (s. 12)
Önez	Mukaddime (V, s. 3340)	Mesane hastalığı (s. 9)
Tolaz	Başboş, işsiz güçsüz, serseri (V, s. 3954)	Kıymetsiz (s. 15)
Çokal	Evlerin dış kısmına çakılan tahta (II, s. 1259)	Zerre (s. 34)
Karal	Uzun taneli bir cins üzüm (IV, s. 2650)	Ahali (s. 35)
Bitgel	Verimli (I, s. 709)	Kâmile, külli seviye (s. 24)
Erçel	Hırçın, haylaz çocuk (III, s. 1764)	Nâmert (s. 25)
Dengel	Dayanma (II, s. 1399)	Meclis (s. 24)
İçkil	Kuruntu, kuşku, sanı (IV, s. 2505)	Dâhili (s. 29)
Simil	Aptal (V, s. 3638)	Miskin (s. 29)
Payız	Sonbahar (VI, s.4642)	Mayıs (s. 17)
Tebiz	Başı boncuklu, süslü toplu iğne, göğüs iğnesi (V, s. 3858)	Düşman (s. 11)
Yırtlaz	Göz kapağı dışa dönük biçimsiz kimse (VI, s. 4277)	Huysuz (s. 16)
Pelez	Kadınların başlarına taktıkları küçük altın ya da altına benzer para (V, s. 3426)	Lerzenak (s. 9)
Yerçil	Yemek seçen (VI, s. 4252)	Seyyah (s. 30)

3. Sonuç

Eserde incelenen 315 sözcüğün 134 tanesi *DS*'de tanıklanmaktadır. *DS*'de kayıtlı olan 134 sözcüğün sadece 10 tanesinde Zonguldak kaydı vardır ve 59 sözcüğe Tahir Karauğuz tarafından farklı anlamlar verilmiştir. Bu sözcüklere Zonguldak kaydı da eklenmeli ve yöredeki anlam çeşitliliği *DS*'ye yansıtılmalıdır.

Eserdeki sözcüklerin 181 tanesi ise *DS*'de kayıtlı değildir. Sözlükte kayıtlı olmayan sözcüklerin Tahir Karauğuz'un Dil Devrimi sürecinde ürettiği neolojiler mi yoksa Zonguldak ve çevresine ait söz varlığının sözcükleri mi olduğu açık değildir. Bizim kanaatimiz bu sözcüklerin daha çok Dil Devrimi'ne destek olmak amacıyla Türkçenin şekil bilgisinden faydalanılarak meydana getirilen yeni ögeler olduğu yönündedir. Örneğin kitabın adındaki *deneç* sözcüğü Dil Devrimi'nin sözcüklerindedir. Sözcükler genellikle ya basit isim şeklinde ya da -z ve -l fiilden isim veya fiilden fiil yapım eklerinin getirilmesiyle meydana gelen türemiş sözcükler biçimindedir. Karauğuz, eserinde bazı sözcüklerin yapısı hakkında notlar düşmüş ancak dil bilgisi uzmanı olmadığını da belirterek kendi ifadesiyle "sezi ve düşünlerini" belirtmiştir. Bu sebeple söz konusu sözcüklerin başka bir çalışmada yapı bakımından ayrıntılı bir şekilde ele alınması planlanmaktadır.

Şekil 1: Sözcüklerin *Derleme Sözlüğü*'ndeki Durumu

Kısaltmalar

DLT: Dîvânu Lügâti't Türk

DS: Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü

Kaynakça

- Aldıbaş, Ö. (2016). *Zonguldak Halkevi ve faaliyetleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, S. ve Namal, Y. (2021). *Türkçü neşriyatın etkili bir örneği: Doğu Dergisi bibliyografyası*. Ankara: İksad.
- Bozok, E. (2022). İlkadım'dan Büyük Taarruz'a Millî Mücadele yazınından Türk diline bir katkı: kancıklamak. *Büyük Taarruz 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü* (ed. Seda Bayındır Uluskan, Levent Kuru, Atakan Esen, Erdal Aydın), ss. 275-286. İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Çil, Z. (2020). *Tahir Karauğuz ve Zonguldak basınındaki yeri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erdoğan, S. (2022). Türkiye'de "derleme sözlüğü" ile ilgili yapılan çalışmalar üzerine bir bibliyografya denemesi (1990-2021). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), s. 211-226.
- Eren, M. Emin (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük illeri ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karakaya, N. ve Danış, E. (2024). *Edebiyat ve iki katlı şehir Zonguldak*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Karauğuz, T. (1936). *Ekler kökler üzerinde deneçler dil araştırmalarına gereçler*. Zonguldak: Karaelmas Basımevi.
- Korkmaz, Z. (1994). *Bartın ve yöresi ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçükballı, F. N. (2015). "Gazipaşa Dillere Destan" adlı eserden Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), s. 309-370.

- Küçükballı, F. N. ve Keskin, S. (2022). Derleme Sözlüğü'ne katkı mahiyetinde yapılan çalışmalarla ilgili açıklamalı bibliyografya denemesi. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 7(3), s. 382-407.
- Naldemir, L. (2018). Akın Tahir Karauğuz. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim linki: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/akin-tahir-karauguz>
- Toker, M. (2011), Derleme Sözlüğü ve Mersin ağız sözlüğüne Tarsus yöresinden katkılar. *Turkish Studies, Prof. Dr. Ramazan Korkmaz Armağanı*, 6(3), s. 1229-1249.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. (2009). C I-VI, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Abstract

Today, it is possible to find words that are not in the vocabulary of the standard language, that have been forgotten or whose use has decreased in the dialects of Turkish. While the words that live in the vocabulary of dialects are frequently used in diachronic studies of Turkish, these words are also used in many folklore studies because they contain cultural codes.

Zonguldak, the first province of the Republic of Turkey, has grown two more provinces over time and is the city with the largest fossil-based energy basin in Turkey. Zonguldak, which received immigration from various regions of the country in the early years of the Republic of Turkey, took on a cosmopolitan structure with the local people and immigrants coming together and blending together. Studies on the Zonguldak dialect to date are quite limited. The most comprehensive of these studies belong to Zeynep Korkmaz (1994) with her study on Bartın and its Region Dialects and M. Emin Eren (1997) with his study on Zonguldak-Bartın-Karabük Provinces Dialects. Due to the scarcity of studies, in this article, the words of Tahir Karauğuz, the writer, poet and intellectual known as the first journalist of Zonguldak, will be discussed and evaluated in order to contribute to the Derleme Sozlugu of the Zonguldak Dialect.

Tahir Karauğuz, who established the first printing house in Zonguldak and published the city's first newspaper, Zonguldak, is a name who served Turkish language and literature with his books on various subjects while carrying out press and publication activities. Karauğuz is the author of a total of 19 books and the publisher of 21 books.

Tahir Karauğuz is also a name who played an active role and served in Zonguldak during the Language Revolution process. The author was assigned by the Language and Literature Branch of the Zonguldak People's House and participated in the First Turkish Language Congress held in Ankara in 1932. As a result of the language studies he conducted on behalf of the Zonguldak People's House Language and Literature Branch with his team upon his return from the congress, he managed to compile 851 of the 46,653 Turkish words created by the Turkish Language Research Society in 1933 and ranked third among all the People's Houses in Turkey in this field.

Karauğuz's studies were not limited to the studies he conducted at the Zonguldak People's House. He also carried out Turkishification activities in the language independently. The work titled "Ekler Kökler Üzerinde Deneçler Dil Araştırmalarına Gereçler", which constitutes the sample of this article, is a work published by Tahir Karauğuz in 1936 by the Zonguldak Karaelmas Printing House. In the book, Karauğuz listed the words ending with -z and -l "according to himself" from the dialects of Zonguldak-Karabük-Bartın and the words he derived, and occasionally made some inferences about the roots of the words.

In this article, the words that Tahir Karauğuz collected from Zonguldak and its surroundings and included in his work were examined and those that are not in the Derleme Sozlugu, those that are in the Derleme Sozlugu but not registered in Zonguldak, and those that are in the Derleme Sozlugu but have different meanings were determined.

As a result, 134 of the 315 words examined in the work are witnessed in DS. Only 10 of the 134 words registered in DS have a Zonguldak record and 59 words were given different meanings by Tahir Karauğuz. The Zonguldak record should also be added to these words and the variety of meanings in the region should be reflected in DS.

181 of the words in the work are not registered in DS. It is not clear whether the words not registered in the dictionary are neologisms produced by Tahir Karauğuz during the Language Revolution process or words belonging to the vocabulary of Zonguldak and its surroundings. Our opinion is that these words are new elements created by using the morphology of Turkish in order to support the Language Revolution. For example, the word "denec" in the title of the book is one of the words of the Language Revolution. In the future, definitive judgments regarding the words in question will be reached in the light of compilations to be made with more source works and people.